

مجموعه کتاب‌های حقوق و زندگی / ۳

گفتارهایی در

حقوق شهری و

شهروندی

جلد اول

دکتر محسن اسماعیلی

دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

۹	 مقدمه
۱۳	 فصل اول. مبانی حقوق شهری و شهروندی
۱۵	 حقوق شهروندان از نگاه دینی
۱۹	 مسئولیت شهروندان
۲۵	 آشنایی با اصناف و تخلفات صنفی
۳۲	 سازوکارهای موجود در قانون تملک آپارتمان ها
۳۷	 فصل دوم. خدمات شهری
۳۹	 حفاظت از محیط زیست شهری، حق و تکلیف همگانی
۴۷	 تبلیغات فضاهای شهری در خدمت مردم
۵۳	 نگاهی به مقررات ممنوعیت قطع درختان در حریم شهرها و باغات
۵۷	 شهر ما، خانه ما
۶۳	 حمایت از حقوق مصرف کنندگان
۶۹	 فصل سوم. اراضی و املاک
۷۱	 طرح های ملی و تملک اراضی و املاک مردم

۷۹	 فصل چهارم. امور ترافیک
۸۱	 رفع سد معبر
۸۶	 ترافیک، معضل زندگی شهرنشینی
۹۱	 فصل پنجم. امور فنی و عمرانی
۹۳	 زندگی زیر پوست تهران
۹۹	 فصل ششم. بودجه
۱۰۱	 تدوین بودجه، نظارت و حسابرسی بر مبنای اصلاح الگوی مصرف
۱۰۸	 چرخش کار بودجه در شهرداری
۱۱۵	 فصل هفتم. شهرسازی
۱۱۷	 کمیسیون ماده صد شهرداری و الزامات و وظایف قانونی
۱۲۵	 جرم‌انگاری تخلفات ساختمانی یا جرم‌زدایی
۱۳۲	 شهرداری‌ها و جلوگیری از تغییر و حذف کاربری
۱۳۹	 نظارت شهرداری بر کیفیت فنی ساختمان‌ها
۱۴۶	 صدور پروانه ساختمان
۱۵۰	 بررسی مقررات ناظر به ساخت و ساز مسکن
۱۵۶	 شهرداری‌ها و تخلف عدم رعایت عقب‌نشینی
۱۶۳	 تخلیه ساختمان‌های دارای سکنه
۱۶۹	 مسدود کردن پنجره‌های مزاحم
۱۷۳	 معماری و شهرسازی عاری از جرم
۱۸۰	 تأثیر آپارتمان‌ها بر میزان بزهکاری

۱۸۷	 فصل هشتم. امور مالی و اداری
۱۸۹	 عوارض نوسازی شهرداری
۱۹۳	 فصل نهم. مدیریت شهری
۱۹۵	 بایسته‌های نظارت همگانی
۱۹۹	 مبنای حق نظارت همگانی
۲۰۳	 نظارت شورای شهر بر شهرداری
۲۰۸	 شورای شهر از دریچه جهان
۲۱۴	شورای عالی استان‌ها و بار مالی طرح‌ها، گامی برای توسعه حقوق شوراها طرح توجیهی تدوین قانون جامع شهرداری با هدف مدرنیزاسیون نظام
۲۲۲	 حقوقی شهری
۲۲۷	 مدیریت شهری و ساز و کارهای حقوقی

اگرچه انسان موجودی اجتماعی است و با هم‌نوعان خود زندگی کرده و می‌کند، اما شهرنشینی پدیده نسبتاً جدیدی است که بسیاری از مناسبات و روابط او را تغییر داده و حقوق و تکالیف جدیدی را برای وی رقم زده است؛ خصوصاً شهرهای بزرگ و پهناوری که بر اثر مشکلات زندگی و غوغای زندگی ماشینی، طراوت و مهربانی را کم‌رنگ و روابط خشک قانونی را جانشین فضائل اخلاقی و ایثار و دگردوستی کرده است.

از سوی دیگر، مقررات حاکم بر زندگی شهری چنان روزافزون و ناهماهنگ است که حتی حقوق دانان را هم با دشواری روبه‌رو ساخته است؛ چه رسد به شهروندانی که در پیچ و خم روزگار برای بازخوانی حقوق و آگاهی از تکالیف خود فرصتی پیدا نمی‌کنند. در چنین وضعیتی است که گروهی ناخواسته از امتیازات قانونی خود محروم می‌شوند و گروهی دیگر هم ناآگاهانه از انجام وظایف خود باز می‌مانند.

یکی از آثار عدم آشنایی با مقررات شهری، مراجعات مکرر و بی‌حاصل و در همان حال خسته‌کننده و پرتنش مردم به ادارات دولتی و مراجع شهری است که هم شهروندان را ناامید و سرگردان می‌کند و هم مراجع مسئول را، آگاهی شهروندان از «حقوق شهری و شهروندی» یکی از راه‌حل‌های این مشکلات است که کتاب حاضر در پی آن است؛ البته با تأکید ویژه بر «حقوق شهروندی».

در اینجا مقصود ما از «حقوق شهری» مجموعه ضوابط و مقرراتی است که توسط مراجع ذیصلاح، اعم از مراجع دولتی (قوه مجریه و مجلس) و مراجع شهری (شوراهای اسلامی و شهرداری‌ها) در جهت سازمان دادن به خدمات شهری وضع و اجرا می‌گردد.

این رشته نسبتاً نوظهور حقوقی که بیش از چند دهه از تولد آن نمی‌گذرد، به صورت تنگاتنگی متضمن حقوق شهروندی و مؤثر بر نظام توسعه و پیشرفت ملی است؛ زیرا شهرها در عصر حاضر مراکز تمدنی هر کشورند و قواعدی که به‌طور عام بر آن‌ها حاکم است، نشانه روشنی بر سازمان زندگی جمعی آن کشور محسوب می‌شود.

اینکه حقوق و تکالیف اشخاص نسبت به طراحی و ساخت محل اسکانشان چیست و چگونه باید ایمنی و آسایش عمومی را در احداث سازه‌ها رعایت کنند؛ اینکه تملک اراضی و املاک شخصی توسط شهرداری‌ها چگونه صورت می‌گیرد؛ چه عوارضی باید پرداخت شود و این عوارض چگونه هزینه می‌گردد؛ ساخت و سازها و شهرسازی چه تناسب و رابطه‌ای با هم دارند؛ خیابان‌ها و معابر عمومی چگونه باید باشند؛ سد معبر یعنی چه و واکنش دولت و شهرداری در برابر آن چیست؛ قرار است با غول ترافیک چه کنند و در مجموع شهر چگونه باید باشد تا حقوق شهروندان در زندگی جمعی آن‌ها تأمین شود؛ این‌ها همگی نمونه‌ای از موضوعات حقوق شهری‌اند.

با درک اهمیت این موضوع توسط مدیران شهری از یک طرف و ضرورت تبیین حقوق و تکالیف شهروندان از طرف دیگر، از مدت‌ها پیش برنامه آموزش جامع حقوقی شهروندان در دستور کار شهرداری تهران قرار گرفته است. در این راستا یکی از مهم‌ترین گام‌ها انتشار منظم هفته‌نامه «حقوق همشهری»

با نظارت و هدایت این جانب است که از ابتدای سال ۱۳۸۸ صورت گرفت و هر دوشنبه بدون وقفه به عنوان ضمیمه روزنامه همشهری تقدیم همگان شد. مجموعه حاضر که شامل مقالات و مطالب متنوعی در حوزه حقوق شهروندی و تعامل یک شهروند با مسائل مختلف شهری است، گزیده‌ای از آن مطالب است که تلاش می‌کند با بهره‌گیری از نثری روان، مقررات پیچیده و متنوع شهری را به صورت کاربردی آموزش دهد.

کوشیده‌ام جز در انتخاب موضوعات، هدایت و نظارت کلی و پیراستن برخی خطاها در متن مقالات تغییر ندهم و طبعاً مسئولیت هر مقاله برعهده نویسنده آن است. همچنین متن و سیاق نوشته‌ها متناسب با مخاطبان عمومی است و سعی شده تا جایی که امکان دارد از مباحث پیچیده و صرفاً علمی یا به کارگیری اصطلاحات دشوار حقوقی اجتناب شود.

در پایان، بر خود لازم می‌دانم از همه کسانی که در پدید آمدن این کتاب سهمی داشته‌اند، سپاسگزاری کنم؛ از جمله از شهردار عزیز تهران و مسئولان محترم مؤسسه مطبوعاتی همشهری که همواره پشتیبان این حرکت بودند تا یکایک دانشجویان عزیزی که مرا در این کار یاری رساندند و نام آن‌ها را در کنار اثرشان خواهید دید؛ خصوصاً آقایان محسن نامی، امید عبداللهیان و نیز سید محمدمهدی غمامی، دانشجوی فعال مقطع دکترای حقوق عمومی که دستیار من در پایه‌گذاری و مدیریت این نهال نوپا بوده‌اند. امیدوارم این گام کوتاه برای اهداف بلندی که در نظر داشته‌ایم، مؤثر واقع شود و به بهبود زندگی مردم سرافراز ایران و احقاق حقوقشان کمک کند. ان شاء الله.

دکتر محسن اسماعیلی

دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران